

Möte i Jordbruksverkets konsumentråd den 7 oktober 2015

Deltagare

Örjan Brinkman	Sveriges Konsumenter
Gunnela Ståhle	Vi Konsumenter
Alexander Clemensson	Medveten Konsumtion
Maria Olsson	SIOS
Tove Stenberg	Hushållningssällskapens förbund
Stina Lindblad	Naturskyddsföreningen
Minna Hellman	Konsumentföreningen Stockholm
Monica Sihlén	Upphandlingsmyndigheten
Leif Denneberg	Jordbruksverket
Karin Lindow	Jordbruksverket

Inledning

Leif hälsade välkomna och sedan följde en presentationsrunda. Tove Stenberg är livsmedelsagronom och matkonsult på Hushållningssällskapet i Jönköping. Hon är ny i rådet och ersätter Margareta Frost för Hushållningssällskapens förbund. Maria Olsson meddelade att hon nu är ordförande i SIOS kvinnokommitté.

Leif fortsatte med att gratulera Gunnela som nyligen promoverats till hedersdoktor vid Sveriges lantbruksuniversitet och berättade därefter om några aktuella frågor på Jordbruksverkets agenda.

Leif är Jordbruksverkets representant i miljömålsrådet. Han betonade betydelsen av att förstå kopplingen mellan miljö och jordbruk; utan svenskt jordbruk får vi svårare att ställa krav på hållbart producerad mat och uppnå miljö kvalitetsmålet *ett rikt odlingslandskap*. Jordbruksverket fortsätter i höst tillsammans med Livsmedelsverket och Tillväxtverket en förenklingsresa till livsmedelsföretag. Regelförenkling handlar inte om att sänka nivån på det som ska uppfyllas utan det gäller snarare förbättringar som att förenkla administrationen, kontrollerna och göra det lättare att förstå vad som ska uppfyllas genom reglerna.

Långsiktiga konsumtionstrender, Helena Lööv utredningsenheten

Helena berättade om Jordbruksverkets rapport som ger ett 50-årigt perspektiv av livsmedelskonsumtionen. Vi konsumerar totalt mer livsmedel idag, dock kan vi inte av statistiken se om vi också slänger mer mat. Idag äter vi också mer protein, mer än vad Livsmedelsverket rekommenderar. Kolhydratfattiga dieter kan ha påverkat den trenden.

Därefter följde diskussion. Örjan framhöll att det är viktigt att påverka den stora gruppen så att det inte bara är några få som väljer nischprodukter utan att även gemene man väljer och kan välja bra mat. Monica menade att de offentliga köken har gjort en hel del. Det finns höga

målsättningar hos många kommuner, men också vissa som inte gör någonting. Andel ekologisk mat är sanktionerat då det är en politisk ambition. Men de är inte realistiskt att alla ska köpa eko i den offentliga sektorn. Dock är det en dragmotor.

Örjan berättade om Sveriges Konsumenters arbete med *Bra mat för alla*. Det är viktigt att nå ut till alla och inte bara välbeställda storstadsbor. Och det ska vara lätt att göra rätt, för ofta är det svårt att få information om maten. Sveriges Konsumenter arbetar för ett nordiskt samarbete mellan konsumentorganisationer i dessa frågor. De hoppas få medel från Nordiska rådet till detta. Ett syfte är att sammanställa vilka konsumentundersökningar som finns. Det finns för lite forskning om hur konsumenter väljer. Monica framhöll att i de offentliga inköpen är det lättare att göra rätt men mycket svårare i den enskilda butiken. I Danmark satsar de mycket på information om ekologiska livsmedel.

Helena frågade gruppen om det finns efterfrågan av att Jordbruksverket jobbar mer med studier kring konsumenters beteenden. Det finns också funderingar på att utreda begreppet hållbar mat. Gunnela och Örjan tycker det är bra att Jordbruksverket publicerar beskrivningar av livsmedelskonsumtionen, som en del av övrigt underlag om konsumenters beteenden. Gunnela svarade att det behövs mer underlag om hållbar produktion. Hon försöker få till ett seminarium vid KSLA kring detta (se mer under punkt om fokusområdet Hållbar mat).

Attitydundersökning fisk och vattenbruk, Adam Johansson, fiskerienheten

Adam berättade om Jordbruksverkets attitydundersökning och rapport för vilken 1 000 personer har telefonintervjuats. Ett av resultaten är att 73 % av de svenska konsumenterna vill helst äta svensk fisk, musslor, skaldjur etc.

Kommentar från Örjan var att fisk är intressant just eftersom kvalitet är så viktigt. Konsumenter är rädda för dålig fisk. Det finns brister i märkningen av färsk fisk, den är inte tydlig. Ett annat område är produktutveckling där det finns en del att göra, t.ex. att ta fram mer lättillgänglig portionsförpackad fisk från svenskt vattenbruk.

Det är relativt svårt att få tillstånd för vattenbruksproduktion i Sverige, bland annat eftersom det inte finns så stort utrymme för ökad näringsämnesbelastning i många sjöar och vattendrag. Kraftverksmagasin i Norrland brukar betecknas som de områden där det finns störst potential.

Enligt attitydundersökningen ansåg många konsumenter att fiskodling är bättre än annan svensk köttproduktion. Det gällde bland annat sjukdomsutbrott, antibiotikaanvändning och miljöpåverkan. Gunnela påpekade att budskapet från WWF är att inte ersätta kött med fisk. Men många konsumenter upplever att fiskodling är bättre ur många aspekter jämfört med djurproduktionen och väljer kanske fisk istället för vegetariskt.

En fråga som ställdes på mötet var hur stor del av det svenska vattenbruket som är certifierat. Svaret är att det är bara en musselodlare som är det. Producenterna är småskaliga så certifiering kan vara svårt. ASC-märkningen är en certifiering för hållbart vattenbruk. Den är inte så välkänd än men kännedomen kommer antagligen att öka eftersom det finns en ambition att en stor andel av den norska laxen ska ASC-certifieras.

Diskussionen fortsatte om vad konsumenter vill ha, odlad eller vildfångad fisk? Och hur aktuellt är det med djurskydd för fisk? Svaret är på den senare frågan att djurskydd är en viktig fråga även för fisket. Det kan t.ex. handla om hur slakten går till och tätheten i kassen

samt sjukdomsfrågor. Gunnela framhöll att det är etablerad kunskap att fiskar känner, t.ex. att de känner smärta. Fisk omfattas också av den svenska djurskyddslagstiftningen och tillsynen görs av Länsstyrelserna.

Det finns en politisk vilja att fisket och vattenbruket ska öka. Jordbruksverket har tillsammans med näringen, berörda myndigheter, forskning och intresseorganisationer tagit fram en strategi och en handlingsplan för hur vattenbruket i Sverige ska utvecklas.

Upphandlingsmyndigheten, uppdraget inom livsmedel, Monica Sihlén

Monica berättade om den nya myndigheten som har funnits sedan den första september 2015. Verksamheten har under de senaste åren funnits under olika paraplyer; från Miljöstyrningsrådet till Konkurrensverket och nu Upphandlingsmyndigheten. Aktiviteter som myndigheten arbetar med inom livsmedel är att erbjuda upphandlingsstöd och att ta fram hållbarhetskriterier utifrån sociala krav (såsom UTZ och fairtrade), miljöskydd och djurskydd. En skillnad är att närproducerat nu är med i uppdraget i budgetpropositionen. Det är inte bara ekologisk mat som ska prioriteras. Monica betonade att det är mycket viktigt att inte missa den offentliga konsumenten eftersom den har en stor köpkraft.

Upphandlingsmyndigheten verkar för att förtydliga marknadstillgången för köparsidan. Detta sker genom möten med grossister, registrering i Dabas-databasen som innebär att alla leverantörer kan tagga sina artiklar med hur de uppfyller kriterier. Leverantörerna anger detta själva och taggar sina produkter utifrån kriterierna. Att detta uppfylls försäkras genom avtal med företagen men Upphandlingsmyndigheten gör också uppföljningar. Det kommer ny upphandlingslagstiftning våren 2016.

Det finns en föreställning att EMV håller sämre kvalitet, djurhållning etc. som inte är sann. Kraven är lika höga på EMV som andra varor. Diskussionen fortsatte om arsenik i ris. I det fallet är det Livsmedelsverkets roll att ge kostråd, eftersom nivåerna är under gränsvärdet.

En annan fråga var om det finns motsvarande myndigheter i andra länder? Monicas svar var att det finns vissa liknande organisationer och vissa är statliga. I Finland finns en organisation som arbetar med hållbarhetskriterier för offentlig upphandling. I andra länder skyddar man ofta de egna produkterna mer. I Finland har de färskhetskrav som underlättar för de inhemska varorna. Det är stor skillnad i mentalitet menade Monica. I Italien och Frankrike är det självklart att man ska köpa inhemskt där finns t.ex. regel om att maten ska komma från ett område inom en 30 milsradi.

Aktuellt på djursidan, Helena Elofsson och Gunnar Palmkvist, djuravdelningen

Det har under det senaste året blivit allt mer diskussioner den svenska nivån av djurskydd och djurvälstånd. I Sverige finns lagstiftning som går längre än i många andra länder med avseende på djurvälstånd, friska djur och gott smittskydd. Men med en sjunkande konkurrenskraft i flera branscher har frågan om nivån i den svenska lagstiftningen och en modernisering av den diskuterats.

Gunnela inledde sedan diskussionen. Generellt har svenska konsumenter stort förtroende för myndigheter. Frivilliga initiativ är inte lika vanliga. Man litar på uppföljningen av lagen. Gunnela berättade om att Vi Konsumenter med flera andra konsumentorganisationer och andra

har gjort inlägg i debatten om en minskad köttkonsumtion, att konsumenterna inte vill sänka djurskyddet och om den starka kopplingen mellan djurvälstånd och låg antibiotikaanvändning. Gunnela framhöll att hon och de konsumentorganisationer som varit med i denna debatt vill behålla de här mervärdena som de uppfattar som konsumentfördelar och inte konkurrensnackdelar.

Helena Elofsson fortsatte sedan och berättade att vi i dagsläget inte vet så mycket om en eventuell ny djurskyddslag. När det gäller departementets förslag på kontrollprogram så har de tagit lång tid på sig att bereda frågan efter att de fått in remissvar, men de jobbar fortsatt med frågan vilket har efterfrågats inom bl.a. grisproduktion. Kritiken på deras förslag har bl.a. varit att det enligt förslaget krävs ett myndighetsmyndighetsbeslut och inte branschbeslut.

Jordbruksverket arbetar både för ett gott djurskydd och en god konkurrenskraft och vi planerar nästa djurskyddskonferens till den 19 januari. Temat är då; så skapar vi framtidens goda djurskydd tillsammans. Förhoppningen är att Landsbygdsministern kan komma då och berätta om sina tankar kring detta.

Gunnar Palmqvist fortsatte med att berätta om handlingsplaner för att utveckla den svenska grisproduktionen respektive -mjölkproduktionen vilka tagits fram av hela kedjan inom branschen samt myndigheter på initiativ av regeringen. Nu är arbetet i en genomförandefas. Det som kom fram var bl.a. att det behövs kunskapsbyggande i producentled vilket också spiller över på djurskyddet. Inom ramen för handlingsplan gris gäller det t.ex. säkerställa att den låga nivån av antibiotikaanvändning bibehålls. Ett mål är också arbete för att sänka späddgrisödligheten med 50 %, vilket både ger bättre djurskydd och bättre lönsamhet. Att stallbyggnaderna är gamla och att få bygga nytt är ett problem i branschen. Stina Lindblad framhöll att det vore bra hållbarhetskriterier kan tas med vid nybyggnation.

Därefter berättade Gunnar att det finns fem kontrollprogram; matfågel, ägg, utgångsdjur m.fl. De som är med binder sig till särskilda kompensatoriska åtgärder samt särskilda kontroller. Grisnäringen har i en pilotstudie under åren 2013-14 testat ett nytt program och kommit in med en ansökan till Jordbruksverket om att få programmet godkänt. Pilotprojektet utvärderas nu av två oberoende grisexperter och denna utvärdering kommer att lämnas till Jordbruksverket under november månad. Därefter kommer Jordbruksverket ta ställning till grisenäringens ansökan. I grisenäringens förslag på kontrollprogram ingår bl.a. att få använda av s.k. skyddsgrind i fem dagar under smågrisarnas allra första levnadsdagar. Detta i syfte att öka späddgrisöverlevnaden.

Diskussionen fortsatte. Ibland kan man uppfatta att tillsynen bidrar till en negativ syn på lagstiftningen. Jordbruksverket arbetar för att producenter ska känna sig trygga och att det finns rättssäkerhet. Ett exempel är föranmälan inför kontroll.

Jordbruksverket har tagit fram en betesguide så att det ska bli lättare för djurägarna att veta hur de kan uppfylla betesreglerna och det tyckte Gunnela är bra. Ett annat viktigt arbete som har gjorts och görs för att förtydliga reglerna är att uppdatera kontrollvägledningar. Attitydfrågan är viktig. Man måste jobba från alla håll med detta. Örjan tillade att en fråga vad gäller konkurrenskraft och t.ex. överskott av mjölk är hur mycket mjölk vi faktiskt ska producera. Vilket ansvar har branschen själv?

Kommunikation landsbygds- och fiskeriprogrammen, Jessica Hagård kommunikationsenheten

Landsbygdsprogrammet för att utveckla landsbygden uppgår till 36 miljarder och programmet för fiskeri, hållbart fiske och vattenbruk omkring 1,5 miljarder. Exempel i landsbygdsprogrammet är satsningar på ekologisk produktion, kortare livsmedelskedja, lokala marknader, mer närproducerat, förädling av produkter. Mycket påverkar konsumentledet. Fiskeriprogrammet ger stöd för att hitta nya marknader, certifiering, hållbart fiske och vattenbruk. Syftet är att underlätta för konsumenter att välja produkter som producerats på ett hållbart sätt.

Det är många aktörer som ska kommunicera programmen. Det är viktigast att de som kan söka stöden får information om det. Allmänheten (skattebetalare/konsumenter) är en målgrupp men den är lägre prioriterad. Allmänheten ska veta att programmen bidrar till en hållbar utveckling. Arbetet med vidare spridning kommer att ske via Landsbygdsnätverket i första hand. Jordbruksverket använder också den egna webbplatsen samt den nya sidan www.eufonder.se som Jordbruksverket driver ihop med Tillväxtverket. Tidsplanen är att den ska vara klar i december.

Den 28 oktober är det seminarium om hur styrgruppen i landsbygdsnätverket ska arbeta med att informera allmänheten. Inlägg från Stina Lindblad var att det finns bra kanaler via konsumentorganisationerna. Jordbruksverket via Jessica Hagård har gärna fortsatt kontakt om detta.

Fokusområdet hållbar Mat, Elisabet Bjelke kommunikationsenheten

Hållbar mat täcker in flera områden som Jordbruksverket redan arbetar med; djurskydd, växt, marknad, landsbygd, fiske. Jordbruksverket vill nu profilera sig mer som en Hållbar Mat-myndighet och gå ett steg längre i de frågorna.

Diskussionen fortsatte om definitionen Hållbar Mat. Det finns en definition om planetens gränser. Gunnela har även efterfrågat att begreppet utreds mer av KSLA som har sagt att de ska göra det. Det finns många kriterier som är viktiga att ha med och det har talats om göra en hearing på detta ämne.

Örjan menade att det är viktigt att komma vidare. Det gäller att inte bara trumma ut budskapet utan att arbeta mer med attityder och att rikta sig mot olika målgrupper. Minna höll med att det finns undersökningar som visar att många konsumenter idag aktivt väljer bort information. Svensk märkning och ursprungsmärkning kom också på tal och att det är viktigt att få med livsmedelsindustrin. EMV har ofta bättre ursprungsmärkning än varumärken.

Karin berättade om kunskapsunderlagen om mervärden i den svenska mjölkproduktionen. Monica och Stina framhöll att kunskapsunderlaget har en bra form, lättläst, punktform, bilder. Bra att skicka ut till offentlig upphandlare. Bra att Jordbruksverket fortsätter med andra branscher tyckte Monika, Stina, Gunnela m.fl.

Framtidsverkstad, Örjan Brinkman, Sveriges Konsumenter

Bra mat för alla – konsumentmakt nu, är ett projekt som Sverige Konsumenter arbetar aktivt med. Nu pågår förberedelser för Framtidsverkstad 2016. Det handlar om att uppnå framgångsrik kommunikation till de som inte tillhör de som redan är intresserade av mat, vad

den innehåller och hur den har producerats. Ett antal fakta kommer kommuniceras till ett antal män som inte är insatta i konsumentfrågor såsom vad får just dig engagerad, vad är viktigt för dig? Gruppen som ska ingå är 36 män från PRO, Somaliska föreningen och Rotary. Ambitionen är att göra det ”Rosling-enkelt” och att skapa en motivbild och en metodbok. Framtidsverkstan kommer äga rum i februari.

Diskussionspunkter

Leif inledde med att berätta att Jordbruksverket i sin instruktion från regeringen har konsumenter som målgrupp och att Jordbruksverket vill utöka kommunikationen mot konsumenter om frågor som t.ex. rör landsbygd och hållbar mat. Örjan fortsatte och betonade att konsumentrådet är en bra kanal för att gemensamt nå ut till konsumenter. Och att inom gruppen konsumenter bör unga och nya konsumenter alternativt småbarnsföräldrar prioriteras. En idé för att nå ut var att låta studenter föreläsa i skolor. Stina berättade om Naturskyddsföreningens ekokampanj, med måltids- och utomhuspedagoger. Maria lyfte också svårigheter med information till nyanlända i Sverige, och de som inte kan svenska. Använd helst befintliga kanaler var också rådets rekommendation, tillsammans kan vi åstadkomma mycket.

Till nästa möte i konsumentrådet bestämdes att det ska vara ett särskilt tema och inte så många presentationer från Jordbruksverket som det har brukat vara på mötena. Mer workshop efterfrågas och nästa gång på tema barn- och skolprojekt då endast två till tre ämnen lyfts fram. En idé var att detta eventuellt kan bidra till ett skolmaterial om hållbar mat. Kanske är LRF:s projekt ”Bonden i skolan” intresserade av samarbete och kan bjudas in?

- Representanterna i konsumentrådet ombeds gärna skicka sina inspel inför nästa möte. Detta för att få en omvärldsanalys om vilka ämnen vi känner behov av bättre informera konsumenter om och hur det kan göras.

Nästa möte i konsumentrådet är den 2 mars.